

dum matrimonium constituti sint, quorum nullus ¹ cum furoris malo conferri recte possit. Quomodo ² namque mariti prodigalitas, aut religiosis ³ diversitas, aut in naturali consuetudine impotentia & imbecillitas, aut si quid aliud his connumeratur, quod ad dissolvendum matrimonium valeat, (eiusmodi est, si servilis conditionis conjugem esse appetat, & si quae ⁴ in pactioribus nuptialibus promissa sunt, propter paupertatem plene præstari nequeant) hæc, inquam, & similia, quibus matrimonia dissolvere lege tributum est, quomodo tandem cum furoris calamitate comparari possunt? Nos itaque sanctimus, ut si furor post initium matrimonium superveniat, ne intra quinque annos conuges disjungantur. Etenim quemadmodum quando per omnem vitam furor duraret, nec tamen matrimonium dirimi posset, id durum & acerbum esse visum est: ita tanto tempore expectare & perseverare necesse est. At si postquam tantum temporis decurrerit, malum se non remiserit, neque furiosus resipuerit: cum neutrius commodo aut incommodo conjugium dirimatur. Atque hæc quidem statuimus, non quo superioribus legislatoribus obrecremus: sed ut quam subditis curam debemus, adimpleamus. Jam vero si furor ipse nuptiarum die animadvertisatur, quominus consecutum matrimonium, tametsi ⁵ sacro ritu confirmatum sit, dissolvatur, nihil obstiterit: perinde ac si ante nuprias furor animadversus esset, matrimonium in irritum recidet, atque distrahetur. Sed ⁶ quod post consecrationem disjungendos esse conuges dicitur, fortasse id nonnullis resto judicio destitui videbitur: quæsi, posteaquam sacrificio ⁷ juncti in unum corpus coierunt, non dirimi illos, sed unitos fini oporteat. Et præsertim quidem quum præstantius membrum, adeoque caput ⁸ maritus fit: neque præcipua corporis membra, si morbo aliquo occupentur, amputari soleant. Atqui hæc ratio, dum a conjunctione stare, atque illam defendere se putat, quid sibi benedictio velit ignorare videtur. Hæc enim præstantissima quæque connubio largiri cogitans, pudicitiam indissolubilique ⁹ quodam amoris vinculo conuges deviciens, propagationem generis, & si quid aliud matrimonium jucundum reddit, consecrat. At furori, quæso, quomodo cum hoc sacrificii proposito conveniat? Ubi enim pudicitæ integritas, quando mens seipsum non novit, miserabilisque ignorantia infortunio premitur? Unde vero propagatio generis speretur, quum furor spectaculum solo aspergat horrendum miseræ uxori miseriorem maritum exhibet, nedum ipsi cum illo consuetudinem habere permittit? Quali porro amoris vinculo colligentur, quum morbus universum hominem efferat, & ut quidvis potius quam homo videatur, efficit? Ac profecto si forte ex tam infortunato connubio fœtus ¹⁰ in lucem prodeat, quum natura fructus rebus ut plurimum assimilare soleat: quomodo non hic ipse fœtus humano generi commune detrimentum adferet? Mihi igitur propter hæc etiam, matrimonium post furoris correptionem solvendum esse constituere, justum ratione

nem observa. 1 Argumentum aliud firmum satis observa. 2 Vid. Nov. 22.
 cap. 15. Nov. 117. c. 8. 9. 3 Vid. l. 5. in fin. C. de sponsalibus. adde Phot. 12. No-
 micon. 13. 4 Vid. Nov. 22. c. 18. 5 Metr. την ιπολογισμον. 6 Deci-
 dendis ratio. 7 Δια της συναρτησεως τελετης. 8 Caput uxoris, maritus 1. Cor. 11.
 versi. 13. 9 Αέρου τηι διστημ φιλος. Scrimg. 10 Hoc vult, sanam ex furioso
 concubante nasci non posse.

11 Φτι τοις προσκυνοντος κορινθιανομαντινον.

12 Α την των θρακων ιπποταιριανην φέρε. Scrimg.

ZENONIS IMPERATORIS
DE NOVIS OPERIBUS
CONSTITUTIO.

Imperator Cæsar Zeno Pius, Victor, Triumphator, semper
Maximus & Venerandus, Augustus, Adamantio
Praefecto urbis.

Quandoquidem subditos nostros tam judiciorum quiete fruisci, quam ab extenuis bellis liberari volumus, aequitatis illos. Et justitiae idemtide admovere est animus. Quapropter etiam presentem ferimus legem, quae sufficienter ostendat, quomodo & tua magnificentia ad justitiam nos instruat, & nos qua ad tollendas difficultates faciant, prudenter decernamus. Verum ab elegantioribus, reique publicè convenientioribus verbis paulum recedentes, vulgo notioribus usuri sumus, ne qui in legem incidet, adjutore opus habeat in illa intelligenda. Cognovimus igitur ex illis, quæ a magnificentia tua ad nos relata sunt, propter perpetram interpretantium opiniones, quibusdam locis ambiguam videri sacram illam legem, quam immortalis nominis pater noster Leo de iis tulit, qui in inclita hac urbe ædificare vellent: ac jubemus, ut qui suas ædes renovant, nequaquam veterem modum excedant: ne qui ædificant, vicitorum luminibus & prospectui, contra quam ante ares ille se habuissent, officiant. Non addiderim tamen id obtinere debere, qualecunque jus qui ædificat, habeat, quod ex pacto aut stipulatione peculiariter ipsi compe-

tens, veterem formam si velit, mutare permittat. Tunc enim statuimus, ut si pactum aut stipulatio ædificantem juvet, illi secundum parti stipulationis vim ædificare liceat: tametsi vicinos, quibus pactum adverſatur, oblædere ita videatur. Quia vero patris mei constitutio dicit, eum qui ædificatus est, inter suam & vicini domum duodecim pedum interſitium relinquere oportere, & plus aut minus addit, quod nimur maximam certitudinem facit (nam quod huc atque illuc inclinat, & anceps est, id ad tollendam ambiguitatem non idoneum est) luculenter jubemus, ut inter utramque domum duodecim pedum intercapedo sit, qua a structura fundamenta contingenti inchoet, atque usque ad summam altitudinem converterunt: tum qui in posterum hoc observabit, ut ei five novum domum ædificare, five veterem renovare, five ex incendio collapsam instaurare velit, secundum sacram legislationem in quantamcunque velit altitudinem domum suam tollere, & fenestras perspectivas, ut vocantur, & lumen tantummodo causa parandas facere liceat: ut tamen ipsi ex hoc intervallo non permittatur vicinum privare aspectu in mare recto, neque coacto, quem si quoconque latere domus in proprio stans, aut etiam ledens habet, atque ita quidem habet: ut inter prolpiciendum se in obliquum infletere, sibiique ut mare videat vim inferre, non cogatur. De hortis autem & arboribus in priore legislatione nihil tractatum est, neque quicquam praesenti addetur, neque convenient etiam. Nulli vero ædificatorum

domum, si in medio angportus, aut platea duodecim pedibus latior sit, propterea partem plateæ, aut angiporti adimere, & suo ædificio applicare fas esto. Non enim quod quæ ad tempublicam pertinent oblaedere, & ædificantibus attribuere velimus, duodecim pedum interstitium inter domos esse debere constitutum, sed ut ne angustiora inter aedes essent interstitia & ampliora etiam, si ampliora essent, haberentur, ac essent, ut es- sent, quum verus spatiuum immixti non finamus, ut civitati sua jura conserventur. Si vero vetus ædificium ita constitutum erat, ut minus duodecim pedibus inter utramque domum intervallo esset, fas non sit, ut ultra veterem statum & formam, aut extollatur ædificium, aut fenestræ fiant, nisi decem pedum spatiuum in medio sit. Tunc enim, ut dictum est, prospectus quæ olim non fuerint, ædificator facere non poterit. Fene- stras autem luminis dumtaxat causa parandas faciet ab area sex pedum interstitio in altitudinem, ut tamen luminari fenestra ut dictum sex pedum in altitudinem, præscriptum confecta nequaquam in suo ædificio id quo ficitia area dicitur facere, & legem circumvenire audeat. Si enim hoc li- ceat, rufum luminares fenestrae per ficitiam aream prospektiorum usum explebunt, ac vicino incommodabunt, quod fieri prohibemus: ut tamen nusquam ex pactis, aut stipulationibus ædificatoribus competens auxilium, si quidem omnino tale aliquid sit, perimamus. Insuper quum prior lex jubeat, ut domos antea incendio consumptas, ramets alteri prospectus in mate præstringatur, centum pedes in altum attollit liceat: & hanc ambi- guitatem tollentes facimus, ut hoc ipsum obtineat, similiter in exuistiæ ædibus & renovandis, & quæ prius non fuerint nunc primum extruendis: ut id posthac etiam in iis, quæ ignis documentum non senserint, sed propter verutatem, aut etiam quamcumque aliam causam ruinosæ nutent, observetur. Et a quacumque ædificandum in medio controversorum locorum centum pedum sit intervallo, itaque citra ullum impedimentum structura procedat, etiamsi cuiuspiam ad alios pertinentis domus pro- spectus in mare corrumpatur. Qui vero e solis coquinis, aut (ut vocantur) latrinis, sive ad naturæ necessitatem secessibus, aut e scala etiam, aut pon- tibus parietibus ad transitum solummodo utilibus, aut ex iis denique quæ *ex ipso* multi vocant prospectus in mare est, ei impedimentum adferri liceat, si quis intra centum pedes ædificare velit, dummodo duodecim pedes in medio sint. Atque hæc quidem observari placet, quando pactum alicui non suppetit, quod ædificare permitta. Qui vero ex pacto cum vicino initio ædificant, his in eo quod utrinque placuit persistendum est. Tunc enim non observato intervallo ad pactum structuras tolli sinimus: ramets illis qui pasti sunt, aut qui in ipsorum domus successerunt, in maris prospectu noceatur: propterea quod quæ jam ex pactis alicui jura sup- peditant, ea per generales leges perimi non conveniat. Insuper placet, ut quæ solaria vocantur, post præsentem legem non ex solis lignis & asperibus fiant, sed Romanensem (quæ vocantur) specie ædificantur: ut etiam inter due solaria sibi invicem opposita decem pedum intervallo interst. Quod si propter loci angustiam possibile non sit, alternativam solaria fiant. At si ipse angiportus decem pedibus latior non sit, neutra pars solaria, sive maniana facere aggrediantur. Et quidem quæ quo dictum modo est, fiant, ea jubemus, ut a solo quindecim pedum interstitio in altum distent, & ne- quaquam ipsis columnæ aut lapideæ, aut ligneæ ad perpendiculari in solo substituantur, aut muri substituantur: quo ne qui subsolariis in altitudine, ut dictum est, factis aer exsilit, is obfruatur, neque inde angustior angi- portus publicusque transitus sit. Vetamus vero etiam, scalas quæ a solo incipiunt, & in solaria ducant, in angiportis fieri: quo videlicet ex cau- re structa, eoque quod non ita inter se solaria propinquæ sint, leviora aliquando ratiore, & quæ facilius restinguantur, ex igne civitati, iis que qui domos habent pericula obveniant. Quod si contra nostram legem solarium aut scala fiat, nedum quod factum est, reffringetur, verum etiam ædium dominus decem librarum auri multam sustinebit: & architectus aut redemptor, qui opus informavit, alteras decem auri libras dependet: & artifex qui fecit, si ob paupertatem multam exfolvere nequeat, ubi in corpore verbera exceperit, ab urbe propelletur. Ad hæc jubemus, ut nulli licet multis deinceps columnas in publicis porticibus a Miliō (quod vocatur) usque ad Capitolum (quod vocant) aut domunculus, aut aliis etiam quæ inter columnas fabricari solent, ex solis afferibus obstruere: sed ut istiusmodi domunculae cum parietibus latitudine plateam versus sex pedes, altitudine vero septem non superent: tum etiam ut per quatuor omnino columnarum interordinia liberi a porticibus in plateas transitus relinquantur: & istiusmodi domunculae, sive officinæ extrinsecus marmoribus adormentur, quo ornamento sint civitati, & oblectamento prætereuntibus. Quæ vero in aliis urbis partibus inter columnas officinæ constituantur, eas ad eam mensuram, eumque modum confici placet, quam mensuram quemque modum conducere civitati magnificentia tua judicabit: tamen ut æqualitas omnibus modis conservetur, ne quod aliquibus permisum est, alii prohibeatur. Illud item lege complecti visum est, ne probi viri calumniatorum subdolis commentis oblaudentur. Multi enim invidia, non vero quod injuria afficiantur, iis qui ædificare volunt, litem texen- tes, procrastinanda ædificationis necessitatem inferunt: ita ut qui ædifi- care cooperi, deinde prohibitus, opusque intermittere coactus, & in judi- cium tractus, qua pecunia domum se erectorum sperasset, eam in item insumat, & (quod omnium absurdissimum est) ubi vistricem sententiam obtinuit, velut indissolubilibus aliquibus vinculis irretiatur, dum qui novum opus nunciasset, obtenta provocazione vadimonio expellat, & quod ædificationem impedit, ex vicini incommodis voluptatem capit. Jubemus itaque, si in istiusmodi controversiis adversus decreta judicis provoca- tio instituitur, ut simulatque subsidiaria actio, sive scripto comprehensa forma a judice data fuerit, etiam vadimonio non observato, victori una cuncto victo, aut seorsum soli, ad magnificentia tua tribunal ingredi: & ad- versario, si absit, pro consuetudine vocato sententiam judicis manifestam facere liceat: quo omni dilatione succisa, legitimæ controversia impon- tur finis: neque si forte hiems adsit, aut appropinquet, dum longa conti- tutorum diierum tempora expectentur, qui ædificare voluerint, & non iure prohibitus est, intolerabilia damna sustineat. Similiter etiam, ut si quis in tali controversia, magnificentia tua judicio non acquiescens, provocare voluerit, confessum consultatio (quomodo vocatur) fiat, nullaque intermissa dilatione, in sacro nostro palatio, & ipsi & victori, prout fieri consuevit, sententia consideranda detur. Sciant vero omnes qui novum opus nunciare ædificatoribus tentant, quod si causa cadant, ipsi & omnia dama, quæ obvenerint, & materiarum, quas litis tempore forte corruptas, aut dete- riiores factas esse constabat, pretium refundent. Qui autem non iure ad ædificandum aggressi fuerint, hi si judicio superabuntur, illi qui opus no- num nunciaverit, eaque de re judicium illos sustinere coegerit, damna refascient. Cæterum omnes istiusmodi lites unius magnificentia tua tribunalis sententia dijudicari jubemus, & ne alias quisquam glorioforum magistratum istiusmodi controversiam audiat: neque eorum aliqui qui de istiusmodi controversia contendunt, militiæ aut fori præscriptione utantur: quo videlicet litigare, aut multas quas gloriæ, præfesti urbis, dative ab ipso judicis sententia dare jussiferit, perfundere non cogantur. Verum qui judicio superatus est, per cohortem magnificentia tua exactio- nem sustineat, ita ut in hoc nullus fori præscriptione uti posit. Hoc vero magnificentia tua provideat, ne qui operum redemptores aut artifices, ubi opus aliquod inchoarint, id imperfectum relinquant, sed ipsum qui in- choavit, aut captam ercede perficere opus aut quod inde ædificatori obve- nerit, damnum, quantique ipsius interest opus absolutum non esse illi dare cogat. At si forte pauper sit, qui id delinquit, verberibus casus ejiciatur urbe. Nec vero aliis ejusdem artis, quod ab alio cœptum est adimplere prohibeatur. Quod sane artifices redemptores adverius ædificatores au- fos esse intelleximus: qua re intolerabile damnum ædificatoribus machi- nantur & inferunt, dum neque ipsi quod opus facere cœpissent, huic finem imponunt, neque alios id ipsum opus consummare finunt. Qui vero cœ- ptum ab alio opus ob hoc ipsum, quod ab alio cœptum fit absolvere recu- sat, similem & ipse cum illo qui opus incorruptum reliquit, pœnam sustineat.